

“แรงงานเวียดนามนอกระบบ”: การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ
จากจังหวัดห่าติ๋ง (เวียดนาม) สู่ประเทศไทย¹
“Undocumented Vietnamese migrant workers”: Transnational labour mobilities from H Tnh Province, Vietnam to Thailand

ศิลปกิจ ตี๋ชันติกุล
สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

แม้จำนวนแรงงานเวียดนามที่กำลังรับจ้างทำงานอยู่ในประเทศไทย จะมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนแรงงานที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง เช่น เมียนมาร์ กัมพูชา และลาว แต่ในปัจจุบัน แรงงานเหล่านี้ยังมีการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานเวียดนามที่มีพื้นเพมาจากจังหวัดห่าติ๋ง ที่อยู่ทางภาคกลางตอนบนของเวียดนาม ซึ่งวัตถุประสงค์ของบทความชิ้นนี้ก็เพื่อศึกษา (1) คนกลุ่มใดที่เดินทางเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย (2) ปฏิบัติการของการเคลื่อนย้ายแรงงานมีลักษณะอย่างไร และ (3) เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติคืออะไร โดยอาศัยข้อมูลทั้งจากเอกสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ทั้งภาษาไทยและภาษาเวียดนาม นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แรงงานเวียดนามในเขตตัวเมืองขอนแก่นด้วย ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดห่าติ๋งมีโครงการพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติจากเวียดนามสู่ประเทศไทย” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประเภทเงินอุดหนุนทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558

หลายโครงการ เช่น เขตเศรษฐกิจจุงอ้าง ฯลฯ แต่กลับปรากฏว่ากลุ่มคนที่มีพื้นเพมาจากครอบครัวเกษตรกรในเขตชนบท และจบการศึกษาในระดับภาคบังคับหรือสูงสุดก็แค่ชั้นมัธยมปลาย ไม่ได้ประโยชน์หรือเข้าไม่ถึงโอกาสจากการพัฒนาดังกล่าวเลย ทำให้ต้องกลายมาเป็นแรงงานไร้ฝีมือในประเทศไทย ด้วยการให้บริการจาก “นายหน้า” ซึ่งถือเป็นรูปแบบหลักของการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย ประกอบกับค่านายหน้าที่ไม่สูงมากนัก คือในปัจจุบันตกคนละประมาณ 5,000-6,000 บาท จึงกลายเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้แรงงานไร้ฝีมือและมีฐานะยากจนจากจังหวัดห่าติ๋งเหล่านี้ เลือกที่จะเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย

คำสำคัญ: แรงงานไร้ฝีมือจากจังหวัดห่าติ๋ง (เวียดนาม); การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ; การขายแรงงานในประเทศไทย

Abstract

Although Vietnamese migrant worker in Thailand are a small number if compare with Myanmar, Cambodia and Laos migrant workers. However, their numbers are increasing in recently, especially from Ha Tinh province in upper central region of Vietnam. This paper aims to understand (1) what is a group of Vietnamese people that migrant to work in Thailand? (2) How they move to work in Thailand? and (3) what is a reason to move to work in Thailand? by using a secondary data and a fieldwork data that conducted in Khon Kaen downtown.

The results of study found that although there are many development projects in Ha Tinh province such as Vung Ang economic zone. However it does not include all groups of Ha Tinh people to participate in this economic development process, especially a member of farmer family or lower-educated people from rural area. Therefore with a help of “labour broker” in unexpensive service (about 200 US dollars), they easily decide to move to work in Thailand.

Keywords: Vietnamese unskilled labour from Ha Tinh province, transnational labour mobilities, Vietnamese unskilled labour in Thailand

บทนำ

แม้รัฐบาลไทยกับรัฐบาลเวียดนามยังไม่มีข้อตกลงความร่วมมือด้านการจ้างแรงงานระหว่างกัน แต่ในความเป็นจริง ปรากฏว่าได้มีแรงงานเวียดนามเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งตามข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของอธิบดีกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ระบุว่า “มีชาวเวียดนามที่เข้ามาในไทยประมาณ 5 หมื่นคน ด้วยวีซ่าประเภทนักท่องเที่ยว แต่ลักลอบทำงานโดยไม่ได้รับอนุญาต ส่วนใหญ่การลักลอบทำงานจะอยู่ในงานบริการประเภทเด็กเสิร์ฟและก่อสร้าง เนื่องจากขณะนี้ประเทศไทยมีปัญหาขาดแคลนแรงงาน ซึ่งกรณีนี้ไม่ได้ผิดในส่วนของพ.ร.บ.เข้าเมือง แต่จะผิดพ.ร.บ.การทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 โดยแรงงานที่ลักลอบทำงานจะมีโทษปรับไม่เกิน 2 พันบาท ขณะที่นายจ้างจะมีโทษปรับ 1 หมื่นบาทต่อแรงงาน 1 คน เนื่องจากปัจจุบันไทยอนุญาตให้เฉพาะแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ คือ ลาว กัมพูชา และพม่า ทำงานในประเภทแม่บ้านและกรรมกรเท่านั้น” (หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์, 17 มกราคม 2555)

हांติง (Hà Tĩnh) เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคกลางตอนบนของเวียดนามที่มีแรงงานเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ข้อมูลจากสำนักงานแรงงาน ทหารทุพพลภาพ และสังคม (Sở lao động thương binh và xã hội) ประจำจังหวัดहांติงระบุว่า แรงงานจากจังหวัดहांติงที่เดินทางไปทำงานในประเทศไทยมีราว 10,000 คน โดยในจำนวนดังกล่าวเป็นแรงงานจากอำเภอแกนหลก (Can Lộc) มากที่สุด โดยมีจำนวนถึง 3,000 คน รองลงมาคือแรงงานจากอำเภอถ้ำแห่ (Thạch Hà) จำนวน 2,500 คน และแรงงานจากอำเภอเก๋มเซวี่ยน (Cẩm Xuyên) มีจำนวน 1,000 คน ส่วนในระดับตำบลพบว่าตำบลหมีหลก (Mỹ Lộc) อำเภอแกนหลก เป็นตำบลที่มีจำนวนแรงงานที่กำลังทำงานอยู่ในประเทศไทยมากที่สุดของจังหวัดहांติง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบางหมู่บ้านของตำบลหมีหลกนั้นปรากฏว่าแทบจะทุกหลังคาเรือนต้องมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งกำลังทำงาน

อยู่ในประเทศไทย อาทิเช่น หมู่บ้านญืดเติน (Nhật Tân) มีจำนวน 312 คน หมู่บ้านด่ายด่ง (Đại Đồng) มีจำนวน 227 คน หมู่บ้านจ่ายเตี่ยว (Trại Tiếu) มีจำนวน 165 คน (<http://www.baohatinh.vn>, เข้าถึง 28 เมษายน 2557)

การเดินทางเข้ามาขายแรงงานของชาวเวียดนามในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานจากจังหวัดห่าติ่ง ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติในบริบทของการพัฒนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง โดยผู้เขียนมีคำถามต่อปรากฏการณ์ดังกล่าวดังนี้ (1) คนกลุ่มใดที่เดินทางเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย? (2) ปฏิบัติการของการเคลื่อนย้ายแรงงานมีลักษณะอย่างไร? และ (3) เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติคืออะไร? เนื้อหาหลักของบทความชิ้นนี้จึงต้องการตอบคำถามข้างต้นดังกล่าว โดยอาศัยข้อมูลทั้งจากเอกสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ทั้งภาษาไทยและภาษาเวียดนาม และเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานของหญิงชายจากจังหวัดห่าติ่ง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่ได้จากการทำงานภาคสนามในเขตตัวเมืองขอนแก่น ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมปี พ.ศ. 2556 และระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมปี พ.ศ. 2557

ชนชนบทห่าติ่งกับการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ

นอกเหนือจากการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เกิดขึ้นภายในประเทศเวียดนามเองแล้ว ยังมีผู้คนอีกจำนวนหนึ่งเลือกที่จะเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ด้วยการเดินทางไปขายแรงงานยังต่างประเทศ เป็นต้นว่า ได้หวัน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ประเทศในตะวันออกกลาง มาเลเซีย ฯลฯ ตัวเลขจากสำนักงานแรงงาน ทหารทุพพลภาพ และสังคมของจังหวัดห่าติ่งระบุว่า ในช่วง 6 เดือนแรกของปี ค.ศ. 2013 การส่งออกแรงงานของทั้งจังหวัดมีทั้งสิ้น 2,083 คน โดยในจำนวนนั้นมีไปทำงานในเกาหลีใต้ 395 คน ญี่ปุ่น 67 คน ประเทศในแถบตะวันออกกลาง 243 คน ได้หวัน 656 คน และมาเลเซีย 387 คน (<http://baohatinh.vn>, เข้าถึง 18 สิงหาคม 2557) ปฏิบัติการพลัดถิ่นข้ามชาติเพื่อไปขายแรงงานของผู้คนในจังหวัดห่าติ่งนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะได้รับ “ไฟเขียว” (bật đèn xanh) จากหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

จากนโยบายบริหารจัดการความอดอยากและลดความยากจนของรัฐบาล (Chính sách xóa đói giảm nghèo của Chính Phủ) ที่มองว่าการส่งออกแรงงานไปยังต่างประเทศ เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาความอดอยากและความยากจน ที่ผู้คนและรัฐบาลเวียดนามกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการส่งออกแรงงานไปต่างประเทศ ก็มักได้รับการยกย่องชื่นชม โดยได้รับการนำเสนอผ่านสื่อของรัฐทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เพื่อยืนยันว่าการดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกต้องและ สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติของรัฐ ตัวอย่างเช่น พื้นที่ตำบลเกื่องसान (Cương Gián) อำเภอหึงซวน (Nghị Xuân) จังหวัดห่าติ่ง ซึ่งได้รับการขนานนามว่า “ตำบล ที่ร่ำรวยที่สุดของประเทศ” (Xã giàu nhất nước) “หมู่บ้านเกาหลีใต้” (làng Hàn Quốc) “หมู่บ้านเศรษฐี” (làng triệu phú) “ตำบลใช้เงินตราต่างประเทศ” (xã tiêu ngoại tệ) “แผ่นดินของมหาเศรษฐี” (mảnh đất của những tỷ phú) (<http://vov.vn>, เข้าถึง 8 ตุลาคม 2557) เดิมทีเกื่องसानเป็นเพียงตำบลยากจนของจังหวัดห่าติ่ง เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงที่มีรายได้ไม่แน่นอน แต่นับจาก ปี ค.ศ. 1995 เป็นต้นมา ชาวบ้านในตำบลแห่งนี้ได้พากันพลัดถิ่นเดินทางไปขาย แรงงานในต่างประเทศ โดยอาศัยความช่วยเหลือจากนายหน้าและบริษัทจัดหางาน เอกชน ด้วยทักษะความชำนาญในการออกเรือทำประมงทะเลเป็นทุนเดิม ทำให้ ชาวบ้านเหล่านี้เป็นที่ต้องการของบริษัทอุตสาหกรรมประมงทะเลในประเทศ เกาหลีใต้ ซึ่งกำลังขาดแคลนแรงงานในด้านนี้ ดังนั้นในระยะแรกเกาหลีใต้จึงเป็น ประเทศจุดหมายปลายทางที่สำคัญ ในการเดินทางไปขายแรงงานของชาวบ้าน จากตำบลเกื่องसान ในระยะต่อมาชาวบ้านได้ชวนชวนกันไปทำงานในประเทศอื่นๆ ด้วยเช่นกัน เป็นต้นว่า ญี่ปุ่น ไต้หวัน มาเลเซีย ฯลฯ ข้อมูลจากรองประธานตำบล เกื่องसान (Phó chủ tịch UBND xã Cương Gián) ระบุว่า จำนวนประชากรของ ทั้งตำบลมีประมาณ 14,000 คน แต่ตลอดช่วงเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีผู้ที่เดิน ทางไปขายแรงงานในต่างประเทศถึง 2,500 คน บางครอบครัวมี 9-10 คน แต่โดยเฉลี่ยครอบครัวละ 2-3 คน ทำให้มีเงินส่งกลับมาให้ครอบครัวและหมุนเวียน อยู่ในตำบลราวปีละ 7-8 หมื่นล้านด่ง (ราว 98-112 ล้านบาท) (<http://nongthonmoi-hatinh.vn>, เข้าถึง 8 ตุลาคม 2557)

ความสำเร็จในระดับครอบครัวที่สื่อเลือกมานำเสนอ หนึ่งในนั้นก็คือ ครอบครัวของฮว่างดึกแทง เดิมทีได้ยืมถือเป็นครอบครัวที่ยากจนมาก แต่ปัจจุบัน กลายเป็นครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยในลำดับต้นๆของตำบล จากการส่งลูกหลานไปทำงานในต่างประเทศ ซึ่งภายหลังที่ได้รับ “ไฟเขียว” จากหน่วยงานของรัฐในระดับอำเภอ เขาจึงติดต่อไปยังเครือข่ายส่งออกแรงงานในนครโฮจิมิงเพื่อประเดิมส่งลูกชายคนรอง ต่อมาจึงส่งลูกชายคนโตและลูกสะใภ้ตามไปอีก เมื่อคนไปก่อนตั้งหลักทำงานได้แล้วจึงชักชวนคนในครอบครัวให้ติดตามไป จนกระทั่งมีจำนวนลูกหลานที่ทำงานอยู่ต่างประเทศถึง 23 คน ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในประเทศเกาหลีใต้ ญี่ปุ่น และยุโรป สำหรับคนที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดของครอบครัวก็คือลูกชายคนโต จากเดิมที่เริ่มด้วยการเป็นหนี้จากการหยิบยืมเงินทองสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปขายแรงงาน แต่หลังจากทำงานหนักกว่า 10 ปีในประเทศเกาหลีได้ ลูกชายคนโตจึงมีเงินเก็บจนสามารถกลับมาซื้อบ้านหลายหลังและที่ดินหลายแปลง ในนครวิญ จังหวัดเหงะอาน ส่วนลูกชายคนรองอื่นๆ นอกจากจะสร้างบ้านหลังใหม่แล้วยังมีการลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งเปิดร้านทำธุรกิจต่างๆ (<http://vietbao.vn>, เข้าถึง 30 เมษายน 2557)

อย่างไรก็ตาม บนความสำเร็จของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ก็ใช่ว่าจะโรยด้วยกลีบกุหลาบเสมอไป เพราะในความเป็นจริงแรงงานเหล่านี้ต้องต่อสู้ดิ้นรน รวมทั้งยอมเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายเพื่อให้ความไฝฝืนในการเปลี่ยนแปลงชีวิตเป็นจริงขึ้นมา แม้จำต้องกระทำการบางอย่างที่ขัดกับระเบียบหรือกฎหมายของประเทศปลายทางก็ตาม ปฏิบัติการหรือกลวิธีที่พวกเขามักใช้ก็คือ การหลบหนีออกจากบริษัทต้นสังกัดเพื่อลักลอบทำงานที่ได้ค่าจ้างสูงกว่า หรือการไม่ยอมเดินทางกลับประเทศหลังจากหมดสัญญาทำงาน ทำให้มาติงกลายเป็นจังหวัดที่มีแรงงานผิดกฎหมายในต่างประเทศสูงเป็นลำดับต้นๆ ของเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเกาหลีใต้ จากตัวเลขของศูนย์แรงงานที่ทำงานในต่างประเทศ ระบุว่าจำนวนแรงงานที่ผิดกฎหมายของจังหวัดห่าติ๋งในปี ค.ศ. 2011 และ ค.ศ. 2012 มีทั้งสิ้น 668 คน หากเปรียบเทียบกับตัวเลขจำนวนแรงงานที่ทำงานในต่างประเทศของทางการ ทำให้มาติงกลายเป็นจังหวัดที่มีแรงงานผิดกฎหมายในประเทศเกาหลีใต้สูงถึง

60 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเสี่ยงสะท้อนของแรงงานต่อปฏิบัติการหลบหนีออกจากบริษัท ต้นสังกัด หรือการไม่ยอมเดินทางกลับประเทศหลังหมดสัญญาทำงาน เนื่องจากแรงงานส่วนใหญ่มักเดินทางไปด้วยสัญญาระยะสั้น ดังนั้นรายได้ที่ได้รับจึงไม่เพียงพอหากเปรียบเทียบกับรายจ่ายที่ต้องเสียให้กับนายหน้าหรือบริษัทจัดหางาน จึงพร้อมที่จะเสี่ยงทุกวิถีทางหรืออาจต้องเผชิญกับการสูญเสียชีวิต กรณีของตำบลเกื่องसान นั้นถือเป็นพื้นที่หนึ่งของจังหวัดท่าตั้งที่มีแรงงานจำนวนมากไม่ยอมเดินทางกลับประเทศหลังหมดสัญญาทำงาน โดยรองประธานตำบลเกื่องसानให้ข้อมูลว่า ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา มีผู้คนในตำบลเกื่องसानที่ทำงานแบบผิดกฎหมายในต่างประเทศ แล้วต้องจบชีวิตลงไม่น้อยกว่า 50 คน (<http://baohatinh.vn>, เข้าถึง 18 สิงหาคม 2557)

เมื่อความสำเร็จจากการไปทำงานต่างประเทศได้รับการยอมรับมากกว่า ความสูญเสียที่เกิดขึ้น ทำให้มีผู้คนอีกจำนวนไม่น้อยเลือกและไผ่พื้นที่จะเดินทางไปทำงานในต่างประเทศเพื่อเปลี่ยนชีวิตใหม่ และเมื่อไม่สามารถทนรอกับขั้นตอนที่ถูกต้องแต่ล่าช้าได้ หรือต้องการไปทำงานในประเทศที่มีค่าจ้างสูง แม้ไม่อยู่ในข้อตกลงความร่วมมือแรงงานของเวียดนามก็ตาม ทำให้หลายคนตัดสินใจเริ่มต้นผ่านนายหน้า โดยหวังว่าจะช่วยให้พวกเขาสามารถเดินทางไปทำงานได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว แต่ก็ปรากฏเป็นข่าวอยู่บ่อยครั้งถึงการตมต้นหลอกหลวงแรงงานจากพวกนายหน้า ดังเช่นกรณีของนางเฟื่อง (ชื่อสมมุติ) หญิงคนหนึ่งในตำบลเกื่อง อำเภอกีแอง จังหวัดท่าตั้ง เนื่องจากครอบครัวอยู่ในฐานะยากจน เธอจึงได้ไปขอความช่วยเหลือจากนางจิง (ชื่อสมมุติ) ที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งมีเครือข่ายในการจัดส่งคนไปทำงานที่ประเทศแองโกล่า (ประเทศนี้ไม่อยู่ในข้อตกลงความร่วมมือแรงงานกับเวียดนาม) โดยทั้งคู่ได้ทำข้อตกลงอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรความว่า นางจิงจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้นางเฟื่องสามารถเดินทางไปทำงานในประเทศแองโกล่า โดยนางเฟื่องต้องจ่ายเป็นเงินทั้งสิ้น 110 ล้านด่ง (ราว 154,000 บาท) แต่ต้องวางเงินมัดจำ (đặt cọc) ไว้ก่อน 90 ล้านด่ง (ราว 126,000 บาท) ในกรณีที่ไม่สามารถเดินทางหรือโดนส่งตัวกลับ นางจิงยินยอมคืนเงินทั้งหมดต่อมานางเฟื่องจึงนำเงินไปให้นางจิง 80 ล้านด่ง (ราว 112,000 บาท) พร้อมกับ

รถจักรยานยนต์อีกหนึ่งคันราคา 10 ล้านด่ง (ราว 14,000 บาท) หลังจากเดินทางด้วยเครื่องบินไปถึงประเทศแองโกล่า จึงโดนตำรวจตรวจจับเนื่องจากเข้าเมืองไม่ถูกต้องตามกฎหมายและถูกส่งตัวกลับเวียดนาม เมื่อไปขอเงินคืนก็ได้รับการบ่ายเบี่ยงและไม่ยอมคืนเงินตามข้อตกลงที่ทำร่วมกันไว้ จนนางเฟื่องต้องยื่นฟ้องต่อศาลประจำจังหวัดห่าติ่ง และศาลได้พิพากษาให้นางจิงซดใช้เงินคืนแก่นางเฟื่องเป็นเงินจำนวน 67 ล้านด่ง (ราว 93,800 บาท) แต่นางจิงก็ยังไม่ยอมปฏิบัติตาม ศาลจึงสั่งให้หน่วยงานควบคุมคดีประจำจังหวัดอายัดบัญชีธนาคารของนางจิง สุดท้ายนางเฟื่องได้เงินคืนมาเพียง 10 ล้าน 7 แสนด่ง (ราว 15,000 บาท) เท่านั้น (<http://www.baohatinh.vn>, เข้าถึง 7 พฤษภาคม 2557)

ชนชนบทห่าติ่งกับการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่ประเทศไทย

ตามข้อมูลของทางการเวียดนามระบุว่า มีแรงงานเวียดนามทำงานอยู่ในประเทศไทยประมาณ 100,000 คน โดยห่าติ่งจัดเป็นจังหวัดที่มีแรงงานทำงานในประเทศไทยมากที่สุดราว 10,000 คน ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่มีพื้นเพอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอหลัก คือ กานหลก (Can Lộc) แถกห่า (Thạch Hà) และเก็มเซี่ยน (Cẩm Xuyên) (<http://dantri.com.vn>, เข้าถึง 7 พฤศจิกายน 2557) อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลของท่านอุปนายกสมาคมมิตรภาพไทย-เวียดนาม (สังกัดกรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศของไทย) ที่ติดตามประเด็นแรงงานเวียดนามมากกว่า 8 ปี ประเมินการณ์ว่า จำนวนแรงงานเวียดนามที่ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานครมีจำนวนราว 100,000 คน และอีกราว 100,000 คน กระจายตัวอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย² นอกจากนี้จากข้อมูลภาคสนามของผู้เขียนพบว่า ยังมีแรงงานจากจังหวัดห่าติ่งอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้มาจาก 3 อำเภอดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่มาจากอำเภอดี้กเถาะ (Đức Thọ) อำเภอเกี๋แอง (Kỳ Anh) อำเภอหึงซวน

² พูดคุยกับท่านอุปนายกสมาคมมิตรภาพไทย - เวียดนาม, ร้านอาหารปะไพ (สนามบิน) ขอนแก่น, วันที่ 17 มิถุนายน 2557

(Nghi Xuân) และเทศบาลเมืองห่งหลิง (thị xã Hồng Lĩnh) ด้วยเช่นกัน

หากพิจารณาในระดับตำบลพบว่าหมี่หลก (Mỹ Lộc) อำเภอแคนหลก (Can Lộc) เป็นตำบลที่มีแรงงานเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากที่สุดราว 1,500 คน นอกจากนี้ยังพบว่ามี 3 หมู่บ้านในจำนวน 7 หมู่บ้านของตำบลหมี่หลกที่มีแรงงานส่วนใหญ่เลือกเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย คือ จ่ายเตี่ยว (Trại Tiếu) เบิดเติน (Nhật Tân) และด่ายด่ง (Đại Đồng) โดยจ่ายเตี่ยวถือเป็นหมู่บ้านที่มีแรงงานไปทำงานในประเทศไทยมากที่สุดของจังหวัดห่าติ่ง จนได้ชื่อว่าเป็น “หมู่บ้านไทย” (làng Thái) ซึ่งเดิมทีเตี่ยวหมู่บ้านชาวคาทอลิกแห่งนี้ได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านในเขตภูเขาที่ยากจนแห่งหนึ่งของจังหวัดห่าติ่ง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ส่งผลให้มีรายได้ไม่แน่นอน แต่ภายหลังที่มีสมาชิกในครอบครัวเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยและมีการส่งเงินกลับ ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านจ่ายเตี่ยวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (<http://www.nhandan.com.vn>, เข้าถึง 9 ตุลาคม 2557)

หมี่หลกไม่เพียงเป็นตำบลที่มีแรงงานเป็นจำนวนมากในประเทศไทย นอกจากนี้ชาวบ้านในตำบลหมี่หลกยังได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกในการพลัดถิ่นเพื่อเดินทางเข้ามาทำงานยังประเทศไทยอีกด้วย เนื่องจากเป็นตำบลที่อยู่ในเขตภูเขาซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ลำบากและยากจน แม้มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยได้พยายามพลัดถิ่นทั้งขึ้นเหนือและลงใต้เพื่อไปขายแรงงานตามเมืองใหญ่ต่างๆ ของเวียดนาม แต่ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิมมากนัก ดังนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เองหรือประมาณ 15 ปีก่อน (ราวปี ค.ศ. 1999) ได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในตำบลหมี่หลกได้ชักชวนกันเดินทางขึ้นไปยังด่านชายแดน “เก๋าแจว” ซึ่งติดกับด่านชายแดน “น้ำพาว” ที่แขวงบอลิคำไซของประเทศไทยเพื่อรับจ้างเป็นลูกหาบขนสินค้าหนีภาษี เมื่อเห็นว่ารายได้จากการทำงานดังกล่าวไม่ดีนัก จึงมีบางคนได้ตัดสินใจลักลอบข้ามแดน (vuợt biên) เข้ามาทำงานในประเทศไทย ดังนั้นในแต่ละครั้งที่คนเหล่านี้เดินทางกลับไปยังบ้านเกิดจึงสามารถซื้อมอเตอร์ไซด์ใหม่ รวมทั้งบางคนก็สามารถสร้างบ้านใหม่ได้ด้วย (<http://mywork.vn>, เข้าถึง 29 เมษายน 2557)

จากข้อมูลของเจ้าหน้าที่สถานกงสุลเวียดนามประจำประเทศไทยระบุว่า เนื่องจากแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้ (lao động chui) ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ดังนั้นในระยะแรกของการเข้ามาทำงาน ส่วนใหญ่จึงทำงานอยู่กับคนเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยและประกอบธุรกิจอยู่ในหลายจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เช่น นครพนม มุกดาหาร สกลนคร อุดรธานี ฯลฯ (<http://petrotimes.vn>, เข้าถึง 26 พฤษภาคม 2557) ต่อมาในปี ค.ศ. 2000³ หลังจากรัฐบาลไทยและเวียดนามได้ทำข้อตกลงความร่วมมือยกเว้นการตรวจลงตราเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถเข้าเมืองและพำนักอาศัยได้ไม่เกิน 30 วัน ทำให้มีแรงงานจากห่าติ่งเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มจำนวนขึ้น โดยใช้ประโยชน์จากการยกเว้นการตรวจลงตราเพื่อการท่องเที่ยวดังกล่าว และภายหลังที่รัฐบาลของนางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีนโยบายขึ้นค่าจ้างรายวันเป็น 300 บาท โดยประกาศใช้ทั่วประเทศมาตั้งแต่เดือนมกราคม 2556 ได้กลายเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้มีแรงงานจากห่าติ่งหลังไหลเข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันแรงงานจากห่าติ่งกระจายตัวทำงานอยู่ในหลายจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งประเภทงานที่ทำกันอย่างแพร่หลายของแรงงานเหล่านี้ก็คือ งานตัดเย็บเสื้อผ้า งานเฝ้ารถ งานเสิร์ฟตามร้านอาหาร งานล้างถ้วยชาม และงานก่อสร้าง (<http://www.baohatinh.vn>, เข้าถึง 28 เมษายน 2557) อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลภาคสนามของผู้เขียนพบว่า ยังมีงานอีกหลายประเภทที่แรงงานจากห่าติ่งเลือกทำ เป็นต้นว่า งานชำแหละไก่ งานดูแลทำความสะอาดบ้าน งานขายดอกไม้ งานขายโดนัท ซึ่งโดยมากผู้หญิงมักเลือกทำงานประเภทนี้ ส่วนผู้ชายมักทำงานอยู่ในตลาดสด เป็นต้นว่า ลูกจ้างแผงหมู แผงไก่ แผงเนื้อวัว แผงลูกชิ้น โรงน้ำแข็ง ธุรกิจอาหารแช่แข็ง โรงงานบรรจุแก๊ส

³ อย่างไรก็ตาม ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 1 ตุลาคม 2545, 20 ธันวาคม 2545, 18 ตุลาคม 2547, 6 พฤษภาคม 2548 และ 23 มิถุนายน 2554 กำหนดว่าคนต่างด้าวที่ถือหนังสือเดินทางของ 48 ประเทศ/เขต เศรษฐกิจ (มีประเทศเวียดนามรวมอยู่ด้วย) ซึ่งเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเพื่อการท่องเที่ยว ได้รับยกเว้นการตรวจลงตรา และอนุญาตให้พำนักอยู่ในราชอาณาจักรได้ครั้งละไม่เกิน 30 วัน (<http://www.consular.go.th>, เข้าถึง 16 พฤศจิกายน 2557) แสดงว่าตกลงดังกล่าวผ่านการลงนามไปแล้ว 2 ปี จึงมีผลในทางปฏิบัติ หรือหลังจากปี ค.ศ. 2002 เป็นต้นมา

แผงขายส่งผัก แผงขายส่งผลไม้ รวมทั้งอาชีพอิสระอื่นๆ เช่น รถเร่ขายผลไม้ รถเร่ขายหมูปิ้งไก่ปิ้ง ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแรงงานที่เข้ามาทำงานในไทยนานหลายปีแล้ว และมีทักษะในการสื่อสารภาษาไทยหรือภาษาอีสานได้อย่างคล่องแคล่ว

ปฏิบัติการของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติของชนชนบทห้าจังหวัดในจังหวัดขอนแก่น

ขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแรงงานจากห้าจังหวัดเข้ามาทำงานจำนวนมาก โดยเริ่มเข้ามารุ่นแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1999 (พ.ศ. 2542) ในลักษณะของการลักลอบเข้าเมือง ซึ่งในระยะแรกมีจำนวนไม่มากนัก แต่ภายหลังประเทศไทยกับเวียดนามได้ทำข้อตกลงยกเว้นการตรวจลงตราหนังสือเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว จึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญหนึ่งที่ทำให้มีแรงงานห้าจังหวัดเพิ่มจำนวนมากขึ้นในจังหวัดขอนแก่น จนถึงขั้นมีการเปรียบเทียบจากแรงงานเวียดนามว่า “หากเปรียบเทียบเป็นดังเมืองฝรั่ง ขอนแก่นก็เสมือนเป็นเมืองเวียดนาม” อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติของแรงงานจากห้าจังหวัดแต่ละคนก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตและประสบการณ์ของการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติของแต่ละคน จึงมีความสำคัญและน่าสนใจที่แตกต่างกันไปด้วย

เรื่องเล่าของเด็กหนุ่มจากตึกเกาะ (Đức Thọ) ที่ชื่อว่า “เลื่องฮวี” (ชื่อสมมุติ)

“เลื่องฮวี” เด็กหนุ่มวัย 32 ปี (เกิดปี ค.ศ. 1981) เข้ามาขายแรงงานอยู่ในเมืองขอนแก่นได้ราว 10 ปีแล้ว โดยได้เช่าห้องพักอยู่กับภรรยา (เกิดปี ค.ศ. 1983) บริเวณซอยแห่งหนึ่งในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ส่วนลูกชายคนเดียววัย 5 ขวบของเขาได้ฝากให้ปู่ย่าเลี้ยงดูอยู่ที่เวียดนาม เขาเล่าว่าได้เข้ามาขอนแก่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 ขณะนั้นเขามีอายุได้เพียง 19 ปี เหตุผลของการตัดสินใจเดินทางเข้ามาหางานทำในเมืองไทยก็เนื่องจากว่า หลังจากเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วก็ไม่สามารถสอบเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ อยู่ที่บ้านก็ไม่มีงานให้ทำ นอกจากงานเกษตร ที่แทบไม่มีรายได้เป็นตัวเงินมากนัก ซึ่งการเข้ามาครั้งแรกนั้นได้เสียเงิน

จำนวน 5 ล้านด่ง (คิดเป็นเงินไทยในสมัยนั้นประมาณ 12,000 บาท) ให้กับคนนำทาง (nguời đưa quàn) ที่เป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่ในเมืองวิง จังหวัดเหงะอาน นอกจากตัวเขาเองแล้วยังมีเด็กหนุ่มในหมู่บ้านเดียวกันอีก 5 คนที่ร่วมเดินทางมาด้วย

เมื่อมาถึงขอนแก่นผู้หญิงคนนำทางได้หางานให้ทำที่ร้านชำแหล่ไก่อ ในตลาดใต้รุ่งเก่า (เจ้าของร้านมีเชื้อสายเวียดนาม) โดยได้รับค่าจ้างเดือนละ 3,000 บาท หลังจากทำงานอยู่นาน 3 ปี (ค.ศ. 2000-2003) จึงตัดสินใจเดินทางกลับเวียดนาม จากนั้นจึงเดินทางลงไปทำงานที่เมืองโฮจิมิงทางภาคใต้เวียดนามอยู่นาน 3 ปี (ค.ศ. 2003-2006) แล้วจึงเดินทางกลับมาทำงานที่ขอนแก่นอีกครั้ง (ค.ศ. 2006-ปัจจุบัน) ซึ่งในครั้งไม่ได้ใช้บริการของผู้หญิงคนนำทางเหมือนในครั้งแรก เพราะเริ่มคุ้นเคยกับการเดินทางเข้าออกประเทศไทย โดยได้กลับไปขอทำงานกับนายจ้างคนเดิมที่ร้านชำแหล่ไก่อในตลาดใต้รุ่งเก่า

หลังจาก “เลื่องฮวี” กลับเข้ามาทำงานที่ขอนแก่นได้ระยะหนึ่ง ประกอบกับการเดินทางเข้าประเทศไทยมีความสะดวกมากขึ้น เพราะเพียงแค่มีหนังสือเดินทางเท่านั้น ดังนั้นเมื่อเขากลับไปเยี่ยมบ้านจึงได้ชักนำพี่น้องในครอบครัวอีกหลายคนให้เดินทางเข้ามาหางานทำที่ขอนแก่น ซึ่งเขามีส่วนสำคัญในการหางานให้กับพี่น้องทุกคน โดยพี่สาว (เกิดปี ค.ศ. 1979) ได้ทำงานที่โรงเชือดไก่ สำหรับน้องสาวคนกลางได้ทำงานที่ร้านขายดอกไม้ ส่วนน้องสาวคนเล็ก (เกิดปี ค.ศ. 1993) ได้ทำงานที่ร้านขายข้าวมันไก่ เขายังเล่าอีกว่า ตอนนี้มีภรรยาของเขามาช่วยทำงานด้วย โดยทำงานที่แผงขายลูกชิ้นปิ้งในตลาดสดแห่งหนึ่ง ทำให้ในแต่ละเดือนสองคนผัวเมียมีรายได้กว่า 30,000 บาท (ยังไม่หักค่าใช้จ่ายอื่นๆ) ซึ่งเขาวาดหวังไว้ว่าหลังจากเก็บหอมรอมริบได้เงินมากพอก็จะนำกลับไปลงทุนทำธุรกิจส่วนตัวที่บ้านเกิด

เรื่องเล่าของเด็กหนุ่มจากห่องหลิง (Hōng Līnh) ที่ชื่อว่า “เล่อว” (ชื่อสมมุติ)

ราวเย็นวันอาทิตย์กลางเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 มีน้องแรงงานเวียดนามคนหนึ่งโทรศัพท์มาชวนผมให้ไปร่วมเตะฟุตบอลที่สนามหญ้าเทียมหลังโรงแรมภูแมนในเมืองซอนแก่น เมื่อขับรถไปถึงปรากฏว่าน้องๆ แรงงานเวียดนามลงเตะกันเต็มสนาม หลังจากนั้นจำนวนคนปรากฏว่าตกข้างละ 10 คน เห็นดังนั้นผมจึงขอร้องเป็นผู้ชมอยู่ที่อัฒจันทร์ข้างสนามแทนการเป็นนักฟุตบอล เพราะหากลงไปเล่นก็คงเจอแต่แข้ง และช่วงเวลาที่กำลังนั่งชมอยู่นั้นก็มีน้องแรงงานเวียดนามคนหนึ่ง (สวมใส่เสื้อยืดแขนสั้น นุ่งกางเกงยีนส์แบบมีรอยขาดเข้ากับสมัยนิยม ย่อมผมสีทอง ในมือถือโทรศัพท์ซัมซุงรุ่นใหม่ทันสมัย) เดินเข้ามานั่งไม่ห่างจากผมมากนัก ผมจึงถือโอกาสพูดคุยซักถามทันที จึงรู้ว่าเขาชื่อ “เล่อว” อายุ 21 ปี (เกิดปี ค.ศ. 1992) มาจากเทศบาลเมืองห่องหลิง จังหวัดต้าตั้ง เป็นลูกชายคนโตของครอบครัวจากพี่น้องทั้งหมด 3 คน ซึ่งสมาชิกของครอบครัวทั้งหมดมีเพียง 4 คน คือ เขา น้องชาย 2 คน (น้องชายคนกลางอายุ 18 ปีเพิ่งเรียนจบมัธยมปลาย น้องชายคนเล็กอายุ 13 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมต้น) และแม่อายุ 50 ปีเศษ ส่วนพ่อของเขาเสียชีวิตได้หลายปีแล้ว

“เล่อว” เล่าให้ฟังว่า ครอบครัวของเขามีอาชีพทำนา ดังนั้นฐานะครอบครัวจึงค่อนข้างยากจน เขาจึงเรียนจบแค่ชั้นมัธยมต้นเท่านั้น เพราะต้องออกมาช่วยครอบครัวทำงาน ซึ่งนอกเหนือจากงานเพาะปลูกในนาสวนและเลี้ยงวัวแล้วก็ไม่มีงานอื่นให้ทำ เมื่อน้ำ (น้องสาวของแม่) ของเขาที่เข้ามาทำงานอยู่ในเมืองซอนแก่นเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้าน เขาจึงขอให้นำพามาทำงานที่ซอนแก่นด้วย หลังจากเขาเดินทางจนได้หนังสือเดินทางเป็นที่เรียบร้อยแล้ว น้ำจึงพาเขาเดินทางมาซอนแก่นเมื่อปี ค.ศ. 2011 (ตอนนั้นอายุเพียง 19 ปี) โดยนั่งรถโดยสารสายเมืองวิง (เวียดนาม) – เวียงจันทน์ (ลาว) จากนั้นจึงมาต่อรถปรับอากาศจากหนองคายมาซอนแก่น และมาพักอยู่กับพี่สาว (ญาติ) ที่ทำงานอยู่โรงฆ่าแพะไก่อในเมืองซอนแก่น เนื่องจากเพิ่งเข้ามาซอนแก่นเป็นครั้งแรกและไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ จึงจำเป็นต้องขอให้พี่สาวช่วยหางาน ซึ่งงานแรกที่เขาก็คือเด็กล้างรถที่ร้านคาร์แคร์ในเมือง

นอนแถมได้ค่าจ้างวันละ 150 บาท ทำอยู่ประมาณ 2-3 เดือน จึงขอให้พี่สาวช่วยหางานอื่นให้ทำ เพราะค่าจ้างที่ได้รับน้อยเกินไป พี่สาวจึงหางานที่แผงขายส่งผักที่ตลาดขายส่งผักแห่งหนึ่งในเมืองซอนแก่นให้ทำ โดยเริ่มงานตั้งแต่ตี 4 ไปจนถึงบ่าย 2 ของทุกวัน และงานที่ต้องทำก็คือการจัดผักใส่ในถุงพลาสติกถุงละ 10 และ 15 กิโลกรัม ซึ่งได้ค่าจ้างวันละ 180 บาท หลังจากทำงานไปได้ราว 3-4 เดือนจึงขอให้พี่สาวหางานใหม่ให้ทำ เพราะเขามองว่าเป็นงานค่อนข้างหนัก และต้องตื่นแต่เช้ามืด พี่สาวจึงหางานที่ร้านรับซื้อของเก่าในเมืองซอนแก่นให้ทำ ซึ่งเขามีหน้าที่แยกของเก่า แม้จะได้ค่าจ้างวันละ 200 บาท แต่เป็นงานที่สกปรกและกลิ่นเหม็น เขาทำงานได้เพียงไม่ถึงเดือน ก็เกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในตัวเอง ว่าทำไมถึงต้องมาทำงานอย่างนี้ด้วย จึงกลับไปบอกกับพี่สาวว่า “ผมไม่ทำแล้ว จะกลับบ้าน” แต่เอาเข้าจริงก็ไม่อยากกลับ เพราะกลับไปก็ไม่มีงานทำ ตอนนั้นเลยตกงานอยู่หลายเดือน แต่ก็ได้ไปช่วยพี่สาวชำแหละไก่เป็นครั้งคราวพอให้มีเงินใช้จ่ายบ้าง จะให้ทำตลอดก็ทำไม่ได้เพราะมันเหม็นคาวเหม็นสาบ จนไม่อยากกินไก่เลย

หลังจากใช้ชีวิตอยู่ในเมืองซอนแก่นเข้าปีที่ 2 เขาก็เริ่มพูดภาษาไทยได้มากขึ้น จากการเรียนรู้ด้วยตัวเองผ่านการฟังเพลงไทยบ่อยๆ และไปหาซื้อหนังสือแบบเรียนภาษาไทยที่มีคำอธิบายเป็นภาษาเวียดนามมาอ่าน ต่อมาจึงไปทำงานเป็นลูกจ้างร้านขายเสื้อผ้าที่ตลาดโบเบ๊ในเมืองซอนแก่น ซึ่งเจ้าของร้านที่เป็นคนไทย-ลาวจ่ายค่าจ้างให้วันละ 170 บาท และให้เปอร์เซ็นต์จากการขายอีกตัวละ 5 บาท แม้รายได้ดูน้อยแต่เป็นงานที่สบายกว่าเมื่อเทียบกับงานที่เขาเคยทำมา แต่ก็ทำได้ไม่นานก็ตัดสินใจเดินทางกลับเวียดนามและลงไปทำงานที่นครโฮจิมินห์ตามการชักชวนของเพื่อนที่ทำงานอยู่ที่นี่ โดยไปทำงานอยู่ในโรงงานผลิตรองเท้า ซึ่งได้ค่าแรงเดือนละประมาณ 7,000 บาท หากได้ทำงานล่วงเวลาก็ได้ถึง 10,000 บาท พอได้รับเงินเดือนๆ แรกก็เอาไปเล่นไฟกับเพื่อนๆ ปรากฏว่าเงินหมดไปภายในคืนเดียว พอเงินเดือนๆ ที่ 2 ออกก็เอาไปเล่นไฟอีก คิดจะถอนทุนคืนแต่กลับเสียไปอีกเยอะ เมื่อคิดว่าหากอยู่อย่างนี้ต่อไปก็คงไม่มีประโยชน์อะไร เพราะเงินจากการทำงานไม่เหลือเลย จึงตัดสินใจเดินทางกลับบ้าน ซึ่งเป็นช่วงที่ทางการเวียดนามได้ตัดถนนหลวงหมายเลข 8B ผ่านดอนบ้านเขาพอดิ เลยได้เงินค่าเวนคืนที่ดินมา

จำนวนหนึ่ง แม่เขาเลยเอาเงินส่วนหนึ่งมาสร้างบ้านใหม่ในที่ดินที่เหลืออยู่ 2 งาน และให้เงินเขา 40,000 บาท เอาไปลงทุนค้าขายต้นไม้ประดับ (บอนไซ) เนื่องจากไม่มีความรู้ดีพอทำให้ต้นไม้ที่ซื้อมาตายไปหลายต้นจนขาดทุน คิดว่าเพราะตนเองไม่มีดวงทางด้านนี้จึงเดินทางกลับมาขอนแก่นเป็นครั้งที่ 2

เมื่อกลับมาถึงเขาก็เริ่มงานใหม่ที่แผงขายน้ำผลไม้ปั่นในตลาดสดแห่งหนึ่งในเมืองขอนแก่น ซึ่งครั้งนี้เขาเป็นคนไปติดต่อขอทำงานด้วยตนเอง แต่ก็ทำได้ไม่นาน เพราะได้ค่าแรงน้อยมาก จึงกลับไปขอทำงานที่แผงขายส่งผักที่เคยทำมาก่อนหน้านี้ โดยได้ค่าแรงวันละ 250 บาท เนื่องจากเขาสามารถพูดไทยได้คล่องขึ้น และทำงานแทนเจ้าของแผงผักได้มากขึ้น ทำให้เขาได้รับค่าแรงเพิ่มจาก 250 บาท เป็น 300 บาท และล่าสุดคือ 500 บาท แต่ก็ต้องทำงานมากขึ้นด้วย ทั้งจัดผักใส่ถุงพลาสติก ซ้อมเต๋อร์ไซค์พ่วงไปส่งผักตามที่มีคนโทรสั่ง รวมทั้งขายผักที่แผงด้วย หลังจากทำงานไปได้ระยะหนึ่งจนเริ่มคุ้นชินกับการต้องเริ่มงานตอนตี 4 และเลิกงานตอนบ่าย 2 โมง เขาจึงใช้เวลาที่เหลือตอนพักไปทำงานเสริมพอร้านอาหารวันละ 3 ชั่วโมง ทำให้ได้เงินเพิ่มมาอีก 100 บาท แม้จะได้เงินเพิ่มขึ้นแต่พอทำไปนานๆ เขารู้สึกว่าร่างกายรับไม่ไหว ในที่สุดเขาจึงตัดสินใจเลือกทำงานที่แผงขายส่งผักเพียงแห่งเดียว

หลังจากกลับมาขอนแก่นครั้งที่ 2 เขาไม่ได้ไปพักอยู่กับพี่สาว (ญาติ) แต่ไปเช่าห้องพักอยู่กับเพื่อนๆ โดยอยู่ด้วยกัน 4-5 คน ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตลาดขายส่งผักที่เขาทำงานอยู่มากนัก ราคาเช่าเดือนละ 2,200 บาท รวมค่าน้ำค่าไฟก็ตกเดือนละ 3,000 บาท และยังมีรายจ่ายจากการต้องเดินทางไป-กลับ เขายังต้องเสียให้กับตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอีก 300 บาท ก่อนหน้านี้ไม่เคยต้องเสีย แต่เพิ่งมาเสียราว 2 ปีมานี้เอง หากไม่เสียตำรวจก็ไม่ประทับตราให้เข้าเมืองไทย แถมยังพูดอีกว่า “มาแย่งงานคนไทยทำ” แต่จริงๆ แล้วงานที่เขาทำก็ไม่มีคนไทยทำ และแต่ละเดือนยังต้องจ่ายให้กับตำรวจท้องที่อีกคนละ 500 บาท ตำรวจจะมาเก็บกับเจ้าของแผง โดยที่เขาไม่ต้องจ่ายเอง บางครั้งก็เจอตำรวจมาขู่เอาเงินถึงห้องพัก แม้จะรู้ว่าเขาเข้ามาทำงานไม่ถูกต้องนัก แต่เพราะที่บ้านไม่มีงานทำ หรือมีก็ได้ค่าแรงต่ำ จึงต้อง

ทนทำงานที่ขอนแก่นต่อไป แม้ต้องเสี่ยงต่อการโดนจับกุมจากตำรวจก็ตาม และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าพวกเขาจะได้รับอนุญาตให้ทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมายในอนาคต

เรื่องเล่าของเด็กหนุ่มจากดักเกาะ (Đức Thọ) ที่ชื่อว่า “อานเหยือก” (ชื่อสมมุติ)

กลางเดือนเมษายนปี พ.ศ. 2557 ผมได้ขับรถไปที่ห้องพักของน้องๆ แรงงานเวียดนามในเมืองขอนแก่น ตั้งใจจะไปเยี่ยมน้องแรงงานคนหนึ่งที่เคยโทรศัพท์มาชวนให้ไปร่วมเตะฟุตบอลเมื่อปีที่แล้ว ซึ่งไม่ได้เจอกันมาหลายเดือน เมื่อไปถึงปรากฏว่าห้องปิดเสีย ทำให้ผมลังเลไม่กล้าเคาะประตูห้อง เพราะเกรงว่าจะรบกวนเวลาพักผ่อนของเขา ระหว่างที่กำลังจะกลับก็มีน้องแรงงานเวียดนามคนหนึ่งชื่อมอเตอริซ์ฟ่วงเข้ามายังห้องพัก ผมเลยถามว่าน้องแรงงานเวียดนามที่ผมตั้งใจมาหาอยู่ห้องหรือเปล่า เขาตอบว่าสงสัยออกไปข้างนอก แม้เพิ่งเจอกันเป็นครั้งแรก แต่เขาก็แสดงความเป็นมิตร โดยเชิญผมให้เข้าไปนั่งเล่นในห้องพักของเขาแทนเลยทำให้ผมมีโอกาสพูดคุยและรับรู้เรื่องราวชีวิตของเขา

เขาบอกว่าชื่อ “อานเหยือก” อายุ 28 ปี (เกิดปี ค.ศ. 1986) เข้าห้องพักอยู่กัน 2 คนกับภรรยา (เกิดปี ค.ศ. 1992) เพิ่งแต่งงานกันเมื่อปีที่แล้ว ตอนนี้น้องไม่มีลูกปกติภรรยาไม่ค่อยอยู่ห้องพัก เพราะทำงานตลอด ตอนเช้าทำที่ร้านขายกาแฟในตลาดสด เริ่มงานตั้งแต่ตี 5 จนถึงบ่าย 2 โมง และตอนบ่ายไปทำที่ร้านอาหารตามสั่งที่ตลาดขายส่งเสื้อผ้า เริ่มงานตั้งแต่บ่าย 4 โมงไปจนถึง 5 โมง ส่วนงานที่เขาทำตอนนี้ก็คือการเร่ขายผลไม้ด้วยรถมอเตอร์ไซด์ฟ่วง แต่หยุดมาหลายวันแล้ว เพราะขายไม่ค่อยดี ประกอบกับช่วงนี้ผลไม้ออกมาเยอะด้วย

เขาเล่าว่าหลังจากเรียนจบชั้นมัธยมต้น และเที่ยวเล่นอยู่ที่บ้านได้ระยะหนึ่ง จึงตัดสินใจติดต่อผู้หญิงคนหนึ่งที่อยู่เมืองหวึง จังหวัดเหงะอาน ให้ช่วยนำทางและหางานให้ทำในเมืองไทย เช่นเดียวกับที่หญิงคนนี้เคยนำทางและหางานให้พี่ชายของเขาทำในเมืองไทยเมื่อหลายปีก่อน (ค.ศ. 2000) โดยเขาได้เสียเงินให้กับหญิงคนนี้ 5 ล้านด่ง (ประมาณ 12,000 บาท) ดังนั้นในปี ค.ศ. 2002 เขาจึงเดินทางเข้ามา

เมืองไทยพร้อมกับเพื่อนจากหมู่บ้านเดียวกันอีก 3 คน ซึ่งตอนนั้นเขามีอายุได้เพียง 17 ปีเท่านั้น

หญิงคนนำทางได้นำทางเขาและเพื่อนเข้าเมืองไทยที่จังหวัดหนองคาย จากนั้นจึงพานั่งรถไฟเข้ากรุงเทพฯ และต่อไปยังจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อไปถึงจุดหมายปลายทางหญิงคนนำทางได้พาพวกเขาทั้ง 4 คนไปทำงานกับเจ้าแก้วหอม ไดนาโมห้องเย็นเรือประมง ซึ่งพวกเขาต้องทำงานกันทั้งวันทั้งคืนจนทนไม่ไหว เพื่อนทั้ง 3 คนจึงตัดสินใจหนีกลับ ส่วนเขายังคงอดทนทำงานต่อ เพราะคิดว่าไหนๆ ก็เสียเงินมาทำงานแล้ว ก็อยากทำงานให้ได้เงินก่อนกลับ แต่หลังจากทำงานไปได้เพียง 1 อาทิตย์ ร่างกายก็ทนไม่ไหวจนเป็นลมสลบคางาน หลังจากเจ้าแก้วพาไปให้น้ำเกลือจนฟื้นขึ้นมา เขาก็ตัดสินใจหนีออกจากที่ทำงานทันที เพราะทนไม่ไหวกับการทำงานที่หนักเกินไป จึงขอให้มอเตอร์ไซค์รับจ้างพาไปส่งที่สถานีรถไฟ เพื่อหนีกลับขึ้นมากลางกรุงเทพฯ เมื่อมาถึงก็หาทางติดต่อกับพี่ชาย ซึ่งกำลังทำงานอยู่กับ “เหวียดเกี้ยว” ที่จังหวัดอุดรดิตถ์ (ปัจจุบันพี่ชายเขากำลังทำงานอยู่ที่ประเทศอิสราเอล) เมื่อติดต่อได้แล้วเขาก็จึงเดินทางไปทำงานกับพี่ชาย ซึ่งทำอยู่ได้ราว 6 เดือน จึงตัดสินใจกลับเวียดนาม

แต่การเดินทางกลับเวียดนามไม่ได้ง่ายเหมือนเมื่อครั้งที่เดินทางเข้ามาเมืองไทยในครั้งแรก เนื่องจากวีซ่าที่อนุญาตให้เขาอยู่ในเมืองไทยนั้นหมดอายุไปหลายเดือนแล้ว หรือที่พวกเขาเรียกกันว่า “หนังสือเดินทางตาย” (hộ chiếu chết) ดังนั้นเมื่อเดินทางจากอุดรดิตถ์ไปถึงหนองคายเรียบร้อยแล้ว เขาก็พยายามติดต่อเช่าเรือเพื่อให้ไปส่งเขาที่ฝั่งเวียงจันทร์ แต่ก็หาไม่ได้เพราะเผอิญวันนั้นตรงกับวันที่ 5 ธันวาคม ทำให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจออกตรวจบริเวณริมแม่น้ำโขงมากเป็นพิเศษ จนไปเจอกับชายคนหนึ่งที่ขับสามล้อเครื่องรับซื้อของเก่าอยู่บริเวณนั้น เขาก็เข้าไปขอความช่วยเหลือ ด้วยความสงสารชายคนนั้นจึงอนุญาตให้เขาไปนอนค้างที่บ้าน โดยให้นอนบนเบาะเก่าๆ นอกบ้าน พอตื่นเช้าขึ้นมาเขาได้ให้เงินลูกชายของชายคนนั้นไปนิดหน่อย เลยทำให้ชายคนนั้นตัดสินใจช่วยไปติดต่อเช่าเรือข้ามฟากให้ และเขาได้เสียค่าเช่าเรือไป 2,000 บาท พร้อมกับให้เงินชายคนนั้นอีก 1,000 บาท ในที่สุดจึงสามารถข้ามฟากไปฝั่งลาว และเดินทางกลับถึงบ้านได้อย่างปลอดภัย

หลังจากทำงานรับจ้างอยู่ที่หมู่บ้านได้ระยะหนึ่ง เขาก็ตัดสินใจไปเรียนภาษาเกาหลีที่เมืองวัง จังหวัดเหงะอานอยู่ 3 เดือน เพื่อหวังจะได้ไปทำงานที่ประเทศเกาหลีใต้ เมื่อความตั้งใจดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ เขาก็ตัดสินใจหวนกลับมาทำงานรับจ้างที่ขอนแก่น ซึ่งการเดินทางกลับมาครั้งนี้เขาไม่ได้ใช้บริการจากคนนำทางเหมือนเมื่อครั้งแรกที่เข้ามาเมืองไทย เพราะคุ้นเคยเส้นทางในเมืองไทยเป็นอย่างดี โดยเริ่มต้นทำงานที่ร้านไดนาโม แล้วเปลี่ยนมาทำที่ร้านขายส่งผลไม้ที่ตลาดรถไฟ จากนั้นจึงเปลี่ยนมาทำงานที่เชียงหมูในตลาดสด ในที่สุดจึงออกมาขายหมูปิ้งแถวห้างแฟร์รี่ (ขายแทนคนเก่าที่เดินทางกลับเวียดนาม) แต่ขายอยู่ได้ไม่นานเพราะทนไม่ไหวกับการโดนเทศกิกเทศบาลนครขอนแก่นจับปรับอยู่บ่อยครั้ง สุดท้ายจึงหันมาเร่ขายผลไม้ ซึ่งเขาทำมาได้เพียง 4 เดือนเท่านั้น เขาบอกว่าหากเทียบกับการเป็นลูกจ้าง การเร่ขายผลไม้มีรายได้ดีกว่า แต่ก็ต้องอยู่ด้วยความเสี่ยง เพราะหากโดนตำรวจจับ ก็ไม่มีนายจ้างไปประกันตัวออกมาเหมือนคนอื่น

เรื่องเล่าของหญิงสาวจากก๊อง (Ky Anh) ที่ชื่อว่า “มายแอง” (ชื่อสมมุติ)

ผมรู้จักกับ “มายแอง” (เกิดปี ค.ศ. 1972) ราวต้นเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2557 ผ่านการแนะนำของน้องแรงงานเวียดนามคนหนึ่ง ทำให้ผมมีโอกาสดูแลเรียนรู้เรื่องราวชีวิตการพลัดถิ่นในเมืองไทยของเธอ โดยเธอเล่าให้ฟังว่าเป็นลูกสาวคนโตของครอบครัวจากพี่น้องทั้งหมด 5 คน หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และไม่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ จึงต้องช่วยแม่ขายของในตลาด จนกระทั่งอายุ 21 ปีจึงขึ้นไปเรียนเย็บผ้าที่ฮานอย จากนั้นจึงกลับมาเปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้าน แต่ก็เปิดร้านอยู่ได้เพียง 1 ปีเศษก็ต้องเลิก เพราะหลังจากแต่งงานสามีได้ให้ไปขายของอยู่กับแม่ของเขาที่ตลาดในตัวอำเภอเก๋องแทน และมีลูกกับสามีด้วยกัน 3 คน (ปัจจุบันลูกสาวคนโตอายุ 19 ปี กำลังเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย ส่วนลูกสาวคนที่ 2 อายุ 17 ปี และลูกชายคนสุดท้องอายุ 13 ปี)

ราวปี ค.ศ. 2003 สามีของเธอตัดสินใจไปทำงานที่ไต้หวัน เนื่องจากได้รับการชักชวนจากพี่ชายที่กำลังทำงานอยู่ที่นั่น โดยให้เหตุผลว่าทำงานที่ไต้หวัน

ได้ค่าแรงสูงกว่าทำงานในเวียดนามหลายเท่าตัว ดังนั้นสามีจึงต้องไปกู้ยืมเงินเพื่อนบ้านมา 60 ล้านด่ง (ประมาณ 8 หมื่นกว่าบาท) เพื่อจ่ายให้เครือข่ายจัดส่งคนไปทำงานที่ไต้หวัน โดยตกลงกันว่าขอให้ไปส่งแค่สนามบินเท่านั้น หลังจากนั้นพี่ชายจะเป็นคนมารับและพาไปทำงานเอง แต่ในวันที่สามีของเธอกำลังนั่งรอเครื่องเพื่อบินไปไต้หวัน ก็ได้รับโทรศัพท์ว่าพี่ชายโดนตำรวจจับขณะไปรอรับที่สนามบิน ดังนั้นความหวังที่จะได้ไปทำงานมีรายได้สูงๆ ที่ไต้หวันก็เป็นอันต้องพังทลายลงทันที พร้อมกับต้องแบกภาระหนี้สินก้อนโตที่สามีไปหยิบยืมเพื่อนบ้านมา ซึ่งหากทำงานที่เวียดนามคงไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ เฝิญเธอได้ยินข่าวว่าภายในตำบลของเธอ มีชายคนหนึ่งรับนำทางพาคนเข้าไปทำงานในเมืองไทยอยู่เป็นประจำ (ปัจจุบันชายคนดังกล่าวเปลี่ยนมาขับรถรับส่งผู้โดยสารระหว่างเวียดนามกับลาวแทน) เธอจึงไปติดต่อกับชายคนดังกล่าว และตกลงยอมจ่ายเงินเป็นค่านำทางพร้อมกับค่าหางานให้ทำรวมเป็นเงินทั้งสิ้น 5 ล้านด่ง (ประมาณ 12,000 บาท)

หลังจากดำเนินการจนเธอได้รับหนังสือเดินทางเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชายคนดังกล่าวจึงนำทางเธอเข้าเมืองไทยตามที่ได้ตกลงกันไว้ ด้วยการนั่งรถตู้เช่าเหมาคันหนึ่ง ซึ่งขับมาส่งที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วนของ สปป. ลาว จากนั้นจึงข้ามเข้ามายังจังหวัดนครพนมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อมาถึงชายคนดังกล่าวก็ได้รีบหางานให้เธอทำทันที เพราะเขาจะได้หมดภาระความรับผิดชอบตามที่ตกลงกับเธอไว้ โดยอาศัยเครือข่ายที่เขารู้จักให้ช่วยหางานให้ ในที่สุดเธอก็ได้ทำงานเป็นคนดูแลเด็กในบ้านนายตำรวจคนหนึ่งในเมืองนครพนม ซึ่งได้ค่าจ้างวันละ 130 บาท พร้อมกับการกินอยู่กับเจ้าของบ้าน หลังจากทำงานเก็บเงินอยู่ราว 2 ปี เธอก็สามารถปลดหนี้ให้สามีจนหมด จากนั้นจึงตัดสินใจกลับบ้าน

เธอกลับไปอยู่บ้านได้ระยะหนึ่งจึงตัดสินใจกลับมาเมืองไทยอีกครั้ง เพราะเห็นว่าทำงานที่เมืองไทยได้เงินเดือนกว่าทำงานที่เวียดนาม ซึ่งในครั้งที่สองนี้เธอไม่ได้ใช้บริการจากคนนำทางเหมือนในครั้งแรก เนื่องจากเริ่มรู้จักเส้นทาง โดยเธอเลือกเดินทางมาที่จังหวัดอุดรธานี เนื่องจากเห็นว่าเป็นจังหวัดที่มี “เหวียดเกี้ยว” อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก น่าจะช่วยให้เธอหางานทำได้ไม่ยากนัก ซึ่งก็เป็นอย่างที่เธอคาดหวังไว้ เพราะเจ้าของร้านขายเจ๊กที่เป็น “เหวียดเกี้ยว” ในเมืองอุดรธานียินดีรับเธอเข้าทำงาน

โดยจ่ายค่าแรงให้เธอวันละ 250 บาท และเพิ่มเป็น 270 บาท หลังจากทำงานอยู่ที่ร้านโจ๊กได้ 3 ปีจึงเดินทางกลับเวียดนาม

หลังจากอยู่กับครอบครัวได้ระยะหนึ่ง และยังไม่มียานพาหนะเป็นหลักแหล่งเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันที่เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้าน จึงได้ชักชวนให้กลับมาหางานทำที่ขอนแก่น ซึ่งเพื่อนบ้านคนดังกล่าวได้ทำงานอยู่ ทำให้เธอต้องคิดทบทวนอยู่หลายวัน เพราะไม่อยากจากครอบครัว โดยเฉพาะลูกทั้ง 3 คนที่กำลังโตวันโตคืน แต่อยู่บ้านก็ยังมีแต่รายจ่ายไม่มีรายได้ เธอจึงตัดสินใจเดินทางกลับมาเมืองไทยเพื่อขายแรงงานอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในครั้งนั้นเธอนั่งรถโดยสารประจำมาอยู่กับเพื่อนเพียง 2 คน โดยเดินทางมาเข้าเมืองไทยที่ด่านจังหวัดหนองคาย และมาพักอยู่กับเพื่อนคนดังกล่าว ก่อนที่จะออกหางานทำ หลังจากพยายามหางานอยู่หลายวัน ในที่สุด “เหวียดเกี้ยว” เจ้าของร้านเกาเหลาเลือดหมูในตลาดสดแห่งหนึ่งย่านเมืองขอนแก่น ได้รับเธอเข้าทำงานด้วย เนื่องจากเป็นงานที่ทำในช่วงเช้า คือเริ่มตั้งแต่ตี 4 ไปจนถึง 11 โมงเช้า ดังนั้นช่วงบ่ายจึงมีเวลาเหลือว่างอยู่ ทำให้เธอพยายามหางานทำเพิ่มในช่วงบ่าย เพราะจะทำให้เธอมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ต่อมาในช่วงบ่ายเธอได้ไปทำงานที่ร้านขายส้มตำแห่งหนึ่งที่อยู่แถวห้างแฟรี่พลาซ่าในเมืองขอนแก่น โดยเริ่มงานตั้งแต่เที่ยงวันเรื่อยไปจนถึง 3 ทุ่มของทุกวัน สาเหตุที่เธอต้องทำงานหนักทั้งเช้าและบ่าย เนื่องจากลูกสาวคนโตของเธอกำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมาก

การนำเสนอเรื่องราวของแรงงานข้ามชาติทั้ง 4 กรณีข้างต้น เป็นเพียงการเลือกนำเสนอในลักษณะตัวแทนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตตัวเมืองขอนแก่น พบว่าปฏิบัติการของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากจังหวัดห่าติ่งสู่ประเทศไทยมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันกับกรณีตัวอย่างข้างต้นนัก กล่าวคือ สำหรับแรงงานหน้าใหม่หรือผู้ที่เดินทางเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ก็จำเป็นต้องใช้บริการของ “นายหน้า” หรือ “คนนำทาง” เพราะยังไม่มี ความคุ้นเคย แต่ภายหลังที่มีความคุ้นเคยทั้งในเรื่องการเดินทางและการทำงานแล้ว พวกเขาเหล่านี้จะไปชักชวนญาติพี่น้องที่ว่างงานให้มาร่วมทำงานด้วย ซึ่งญาติของเขาเหล่านี้ไม่ต้องเสียเงินค่านายหน้า เพียงแต่ต้องมีเงินในการเดินทางเรื่องทำหนังสือเดินทางและค่าเดินทางเท่านั้น

ชนชนบทกำลังกับการถูกกีดกันออกจากกระบวนการพัฒนา

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 เป็นต้นมาหรือภายหลังที่เวียดนามหันมาดำเนินนโยบาย “โดยเหมา” หรือ “เปลี่ยนแปลงใหม่” ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญขึ้นในเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากระบบเศรษฐกิจแบบชี้นำจากส่วนกลาง (ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม) มาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม) ซึ่งเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการทางเศรษฐกิจมากขึ้น รวมถึงการเปิดโอกาสให้ต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนประกอบกิจการได้โดยตรงในเวียดนาม จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมของเวียดนามขยายตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติเวียดนามระบุว่า อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามในปี ค.ศ. 2004 อยู่ที่ 7.79 เปอร์เซ็นต์ และเพิ่มสูงขึ้นในปีต่อ ๆ มา โดยในปี ค.ศ. 2007 มีอัตราสูงถึง 8.48 เปอร์เซ็นต์ แม้ภายหลังมีการลดลงตามกระแสเศรษฐกิจโลกที่ตกอยู่ในภาวะถดถอย อย่างไรก็ตามอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเวียดนามก็ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอในอัตราระหว่าง 5-6 เปอร์เซ็นต์นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2008 จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.2014) (<http://vietnamnet.vn>, เข้าถึงเมื่อ 11/3/2558)

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจในระดับประเทศดังกล่าว ได้ส่งผลในทางบวกต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดกำลังเช่นเดียวกัน จากเดิมที่เป็นเพียงจังหวัดยากจน มีโครงสร้างพื้นฐานไม่ดี ระบบเศรษฐกิจมีขนาดเล็ก แต่ในปัจจุบันกำลังได้พัฒนาจนกลายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับสูง โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 9.4 เปอร์เซ็นต์ต่อปี (<http://www.ncseif.gov.vn>, เข้าถึง 12/3/2558) ซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโครงการการลงทุนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลายโครงการในพื้นที่ เป็นต้นว่า โครงการเขตเศรษฐกิจจุงอัง (dự án Khu kinh tế Vũng Áng) เนื้อที่ 22,871 เฮกตาร์ในอำเภอเกี๊อง โครงการเขตเศรษฐกิจด่านนานาชาติ “เก๊าแจว” (Khu kinh tế cửa khẩu quốc tế Cầu Treo) เนื้อที่ 56,684 เฮกตาร์ในอำเภอเฮืองเซิน ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนประเทศลาวบริเวณด่าน “น้ำพาว” ของแขวงบอลิคำไซ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม เขตเศรษฐกิจจ้วงอ๋างถือเป็นโครงการที่มีการพัฒนามากกว่าเขตเศรษฐกิจอื่นๆ ในจังหวัด โดยภายในมีการแบ่งย่อยออกเป็นเขตต่างๆ เช่น เขตท่าเรือน้ำลึก เขตโรงกลั่นน้ำมัน เขตอุตสาหกรรมหนัก เขตอุตสาหกรรมทั่วไป เขตที่อยู่อาศัย (บ้านจัดสรร) เขตคลังน้ำมัน ฯลฯ และนับตั้งแต่โครงการนี้ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลเวียดนามในปี ค.ศ. 2006 ก็สามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติได้ในหลายโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการลงทุนของเครือ Formosa จากไต้หวัน ในกิจการโรงงานถลุงเหล็กและท่าเรือน้ำลึก ซึ่งถือเป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ เนื่องจากมีเงินลงทุนกว่า 15,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ยังได้รับอนุญาตให้เช่าพื้นที่ใช้ประโยชน์จำนวน 3,200 เฮกตาร์ เป็นระยะเวลา 70 ปี โดยแบ่งเป็นพื้นที่บนฝั่งในส่วนของโรงงานถลุงเหล็ก 2,000 เฮกตาร์ และพื้นที่ในทะเลในส่วนของกิจการท่าเรือน้ำลึก 1,200 เฮกตาร์ (<http://www.rfa.org>, เข้าถึง 12/3/2558)

อย่างไรก็ตาม แม้จังหวัดห่าติ่งจะมีการลงทุนพัฒนาทางเศรษฐกิจในหลากหลายโครงการ แต่ไม่ได้หมายความว่าประชาชนห่าติ่งทุกกลุ่มชนได้ประโยชน์หรือถูกผนวกเข้าสู่กระบวนการพัฒนาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนจากหลายหมู่บ้านในหลายตำบลที่ต้องถูกอพยพโยกย้ายจากการเวนคืนที่ดิน เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจต่างๆ กรณีของเขตเศรษฐกิจจ้วงอ๋างนั้น ต้องอพยพประชาชนออกจากพื้นที่จำนวน 4,300 ครัวเรือนจาก 5 ตำบล แม้จังหวัดได้มีการจัดสรรที่อยู่อาศัยให้ แต่พื้นที่ใหม่ที่เป็นเขตเชิงเขาก็ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบเดิมของประชาชนที่เคยดำรงชีพด้วยการทำนาและทำประมงทะเล ดังนั้นการประกอบอาชีพหรือการมีงานทำเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวจึงกลายมาเป็นปัญหาสำคัญของประชาชนทั้ง 5 ตำบลในถิ่นที่อยู่ใหม่ เพื่อความอยู่รอดทำให้สมาชิกของครอบครัวบางส่วนต้องกลายไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมืองใหญ่ทางภาคใต้เวียดนาม อีกบางส่วนต้องกลายไปเป็นแรงงานรับจ้างรายวันในโครงการก่อสร้างต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเขตเศรษฐกิจจ้วงอ๋าง เพื่อแลกกับค่าจ้างรายวันที่ได้รับเพียง 170,000 ด่ง (ประมาณ 245 บาท) โดยไม่แน่ใจว่าพวกเขาจะมีความมั่นคงในชีวิตการทำงานมากนักน้อยเพียงใด

กล่าวได้ว่า ประชาชนที่ต้องถูกโยกย้ายจากการเวนคืนที่ดิน คือคนกลุ่มแรกๆ ที่ไม่ได้ประโยชน์หรือไม่ได้ถูกผนวกเข้าสู่กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าวเลย นอกจากนี้ คนชนบทในพื้นที่ทุรกันดารหรือกลุ่มคนที่จบการศึกษาเพียงแค่ระดับมัธยมศึกษา คือคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้ถูกผนวกเข้าสู่กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะจากการเปิดรับสมัครงานของบริษัทต่างๆ ที่เข้าไปดำเนินการลงทุนในเขตเศรษฐกิจต่างๆ ในจังหวัดहांติง โดยส่วนใหญ่แล้วให้ความสำคัญกับผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี หรืออย่างน้อยก็ต้องจบการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา (<http://kkthatinh.gov.vn>, เข้าถึง 14/3/2558) ในอดีตสหกรณ์การเกษตรคือแหล่งรองรับการทำงานของคนกลุ่มนี้ แต่นับจากการล่มสลายของระบบดังกล่าว ประกอบกับการเปิดระบบทุนนิยมเสรีของเวียดนาม ทำให้คนกลุ่มนี้ต้องดิ้นรนเพื่อการมีงานทำและมีเงินเพื่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การเดินทางเข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างรายวันในเมืองใหญ่จึงเป็นทางเลือกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ การเดินทางไปขายแรงงานในต่างประเทศก็ได้รับความนิยมมากขึ้นในระยะต่อมา

บทสรุป

แม้ว่าจังหวัดहांติงได้ดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจขึ้นในหลายโครงการที่สำคัญ เป็นต้นว่า (1) โครงการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจ “วืงอ่าง” (Khu kinh tế Vũng Áng) บนเนื้อที่ 22,871 เฮกตาร์ ในอำเภอเก๊าแอง โดยให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมเหล็กกล้าและทำเรือ ná lík แม้จังหวัดต้องอพยพและจัดสรรที่อยู่ใหม่ให้กับชาวบ้านจำนวน 4,300 ครอบครัวจาก 5 ตำบลก็ตาม ซึ่งในปัจจุบันมีสถานประกอบการ 220 แห่งที่ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบกิจการ (2) โครงการเขตเศรษฐกิจด่านระหว่างประเทศ “เก๊าแวง” (Khu kinh tế cửa khẩu quốc tế Cầu Treo) ซึ่งได้ดึงดูดโครงการการลงทุน 21 โครงการ เป็นเงินกว่า 3,000 พันล้านด่ง รวมทั้งผู้ประกอบการและค้าขายอีกกว่า 150 ราย (3) โครงการก่อสร้างระบบชลประทาน “ห่านเจ็ย-เก็มจาง” (4) โครงการเหมืองเหล็ก “ถกเค” (<http://www.nhandan.org.vn>/เข้าถึง 7 พ.ค. 2557) อย่างไรก็ตาม มีเพียงประชาชนในจังหวัดบางส่วนเท่านั้นที่มีโอกาสเข้าร่วมหรือได้ประโยชน์จากการพัฒนาโครงการทาง

เศรษฐกิจดังกล่าว โดยเฉพาะผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยหรือระดับอาชีวศึกษา แต่สำหรับผู้จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นปีที่ 3 หรือชั้นประถมศึกษา และที่สำคัญมีพื้นเพมาจากครอบครัวเกษตรกรยากจนในพื้นที่ชนบทห่างไกลในจังหวัดด้วยแล้ว คนกลุ่มนี้แทบจะไม่ได้ประโยชน์อันใดเลยจากการจ้างงานที่เกิดขึ้นในโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าว ซึ่งการกรกลายมาเป็นกลุ่มคนขายของของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมถึงกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ถั่งโถมเข้าใส่หมู่บ้านชนบทเวียดนามอย่างรุนแรงในปัจจุบัน ทำให้คนกลุ่มนี้ต้องดิ้นรนในชีวิตมากยิ่งขึ้น เพราะลำพังรายได้จากภาคเกษตรกรรม ไม่อาจตอบสนองรายจ่ายที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งค่ากินอยู่ในชีวิตประจำวัน หรือค่าเล่าเรียนของลูกที่เพิ่มสูงขึ้น ฯลฯ

ดังนั้นการตัดสินใจเดินทางมาขายแรงงาน หรือการกรกลายมาเป็นลูกจ้างรายวันในประเทศไทยของคนกลุ่มนี้ จึงเป็นทางเลือกหรือหนทางที่สำคัญของการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อต่อกรกับกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี และการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง จริงอยู่ที่รูปแบบการเดินทางไปขายแรงงานในต่างประเทศของคนกลุ่มนี้ไม่แตกต่างกันนัก ไม่ว่าจะเดินทางไปทำงานในประเทศพัฒนาหรือกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย นั่นคือส่วนใหญ่แล้วต้องใช้บริการจาก “นายหน้า” ด้วยกันทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านายหน้าระหว่างประเทศพัฒนาอื่นๆ กับประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ค่านายหน้าสำหรับการเดินทางมาทำงานในเมืองไทยถูกกว่ามาก โดยในปัจจุบันตกอยู่ระหว่าง 3-4 ล้านบาท หรือประมาณคนละ 5,000-6,000 บาทเท่านั้น ทำให้แรงงานไร้ฝีมือซึ่งมีฐานะยากจนเหล่านี้สามารถเข้าถึงนายหน้าที่จะพามาทำงานในประเทศไทยได้ง่ายกว่า กล่าวโดยกระชับความก็คือ ลงทุนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับการเดินทางไปทำงานในประเทศพัฒนาแล้ว และที่สำคัญเป็นการลงทุนเพียงครั้งเดียว เพราะหลังจากนั้นพวกเขาเลือกที่จะเดินทางเข้า-ออกประเทศไทยด้วยตนเอง รวมถึงการชักนำญาติพี่น้องให้เข้ามาทำงานในประเทศไทยเพิ่มขึ้น โดยอาศัยช่องว่างของข้อตกลงความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวระหว่างเวียดนามกับไทย ที่อนุญาตให้พำนักรในประเทศได้ในระยะเวลา 30 วัน ซึ่งหากพิจารณาด้วยใจที่เปิดกว้าง

จะเห็นว่าประเทศไทยมีส่วนสำคัญในการให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงการพัฒนาในประเทศเวียดนาม นอกจากนี้ยังได้ประโยชน์จากกลุ่มนี้ในการกลายมาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เพราะต้องยอมรับว่า ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังตกอยู่ในภาวะของการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมืออย่างรุนแรง

เอกสารอ้างอิง

<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9550000007394>

(เข้าถึง 17 มกราคม 2555)

<http://www.baohatinh.vn/news/lao-dong-viec-lam/xuat-khau-lao-dong-tu-phat-sang-thai-lan-loi-bat-cap-hai/70689> (เข้าถึง 28 เมษายน 2557)

<http://vietnamnet.vn/vn/kinh-te/vef/216685/tang-truong-kinh-te-2014-va-nhung-du-bao-cho-nam-2015.html> (เข้าถึง 11 มีนาคม 2558)

<http://www.ncseif.gov.vn/Hà Tĩnh: Khởi dậy tiềm năng, đẩy nhanh tốc độ tăng trưởng ổn định và bền vững> (เข้าถึง 12 มีนาคม 2558)

<http://www.rfa.org/vietnamese/indepth/vn-pm-regularizes-broken-laws-at-formosa-nn-03042015112322.html> (เข้าถึง 12 มีนาคม 2558)

<http://kkthatinh.gov.vn/?x=4598/viec-lam/thong-bao-tuyen-dung-lao-dong> (เข้าถึง 14 มีนาคม 2558)

<http://baohatinh.vn/news/lao-dong-viec-lam/xuat-khau-lao-dong-gong-minh-vuot-kho/70031> (เข้าถึง 18 สิงหาคม 2557)

<http://vov.vn/xa-hoi/phong-su/ve-diem-nong-xuat-khau-lao-dong-cuong-gian-an-245674.vov> (เข้าถึง 8 ตุลาคม 2557)

<http://nongthonmoihatinh.vn/vi/news/huyen-Nghi-Xuan/Xa-Cuong-Gian-Ha-Tinh-Lang-xuat-ngoai-va-nhung-chuyen-ben-le-8527/> (เข้าถึง 8 ตุลาคม 2557)

- <http://vietbao.vn/Xa-hoi/Chuyen-ve-lang-xuat-khau-lao-dong-giau-nhat-xu-Nghe/30220457/157/> (เข้าถึง 30 เมษายน 2557)
- <http://www.baohatinh.vn/news/lao-dong-viec-lam/giac-mo-xuat-ngoai-bat-thanh-bi-quyt-tien-dat-coc/67397> (เข้าถึง 7 พฤษภาคม 2557)
- <http://dantri.com.vn/xkld/nguoi-lao-dong-viet-nam-tai-thai-lan-gap-kho-khan-897724.htm> (เข้าถึง 7 พฤศจิกายน 2557)
- <http://www.nhandan.com.vn/kinhte/tin-tuc/item/23705002-he-luy-trong-xuat-khau-lao-dong-chui-o-ha-tinh.html> (เข้าถึง 9 ตุลาคม 2557)
- http://mywork.vn/tu-van-lap-nghiep/xuat-khau-lao-dong/dau-long-xuat-khau-lao-dong-chui_14963.html (เข้าถึง 29 เมษายน 2557)
- <http://petrotimes.vn/news/vn/kinh-te/van-nan-xuat-khau-lao-dong-chui-180845.html> (เข้าถึง 26 พฤษภาคม 2557)
- <http://www.consular.go.th/main/th/services/1287/197> (เข้าถึง 16 พฤศจิกายน 2557)
- <http://www.baohatinh.vn/news/lao-dong-viec-lam/xuat-khau-lao-dong-tu-phat-sang-thai-lan-loi-bat-cap-hai/70689> (เข้าถึง 28 เมษายน 2557)
- <http://www.nhandan.org.vn/chinhtri/item/23099302-ha-tinh-tap-trung-thuc-hien-cac-cong-trinh-du-an-trong-diem.html> (เข้าถึง 7 พฤษภาคม 2557)

สัมภาษณ์

- “เลื่องฮวี” (ชื่อสมมุติ) (2556, เมษายน 16). สัมภาษณ์. รายงานไร้ฝีมือข้ามชาติจากจังหวัดห่าติ๋ง, เวียดนาม
- “เล่อว” (ชื่อสมมุติ) (2556, เมษายน 16). สัมภาษณ์. รายงานไร้ฝีมือข้ามชาติจากจังหวัดห่าติ๋ง, เวียดนาม
- “อานเหยือก” (ชื่อสมมุติ) (2556, เมษายน 20). สัมภาษณ์. รายงานไร้ฝีมือข้ามชาติจากจังหวัดห่าติ๋ง, เวียดนาม
- “มายแอง” (ชื่อสมมุติ) (2556, พฤษภาคม 4). สัมภาษณ์. รายงานไร้ฝีมือข้ามชาติจากจังหวัดห่าติ๋ง, เวียดนาม